

DOBRODRUŽNÁ CESTA „PRAŽSKÉ“ VELRYBY Z DALEKÉ SKANDINÁVIE

Na velrybu v Národním muzeu se odborníci trochu zlobí: svou velkolepostí poněkud zastiňuje další exponáty. Ale co naplat. Přes 22 metrů dlouhá kostra se každému vryje do paměti. Ale ne každý už zná její cestu ze Skandinávie na Václavské náměstí. Byla dlouhá a napínavá...

Byl listopad 1885 a u ostrova Lyngöy poblíž Bergenu v jižním Norsku zuřila bouře. Když odezněla, zůstala mezi skalisky na pobřeží mrtvá velryba - přes 22 metrů dlouhá samice plejtváka myšoka.

Jedna z velrybářských společností okamžitě začala vyplavené zvíře porcovat. Maso a tuk zpracovala, vydělat ale chtěla i na kostře. Očištěný čtyřtunový skelet proto nabídla za dva a půl tisíce zlatých hlavním evropským muzeím.

Rozhodnutí v hospůdce

Tomu v Praze, které tehdy ještě nemělo ani svou vlastní budovu, předsedal dr. Antonín Frič. Kromě toho, že spravoval zoologické a paleontologické sbírky, byl i schopným manažerem. Vytušil, že nabídka velrybářů je přesně to, co by bylo pro připravovanou novou budovu muzea lákavým a zároveň důstojným exponátem.

Na velrybí kostru ale v té době muzeum nemělo peníze. Ředitel se proto obrátil na svého bratra Václava Friče, který se s Vojtěchem Náprstkem a dalšími podnikavci angažoval ve vlasteneckém spolku Jour fixe.

S nápadem se jim svěřil v hospůdce U Gebaurů. Slovo dalo slovo a Václav Frič nechal vyhlásit veřejnou sbírku mezi zámožnými pražskými měšťany. Částka byla brzy pohromadě a v polovině roku 1887 mohli v Norsku začít balit kostru do beden.

Pražská senzace

Pozůstatky velryby dorazily do Čech ještě téhož roku. Než však mohly být slavnostně představeny zvědavým návštěvníkům, uplynul téměř celý rok.

Kosti bylo třeba očistit a nechat zhotovit mohutnou konstrukci v dnešní budově Náprstkova muzea na Betlémském náměstí.

Skelet kytovce byl vystaven 28. listopadu 1888, tedy tři roky po smrti velryby. Stal se jednou z hlavních atrakcí Prahy, jeho vystavování se protáhlo až do roku 1889. V Praze to tehdy byla velká sláva.

Kostra velryby

Abychom byli přesní, nejedná se o velrybu, ale plejtváka. Protože se ale v 19. století pro celou skupinu kytovců používal název "velryby", byla slavná pražská kostra vždy považována za velrybí. Pražská kostra je vystavena bez kostic, které v počtu 350-400 párů visí běžně z horního patra lebký.

Plejtvák myšok

latinsky: Balaenoptera physalus

popsal: Linnaeus, 1758
druhý největší druh kytovce na naší planetě

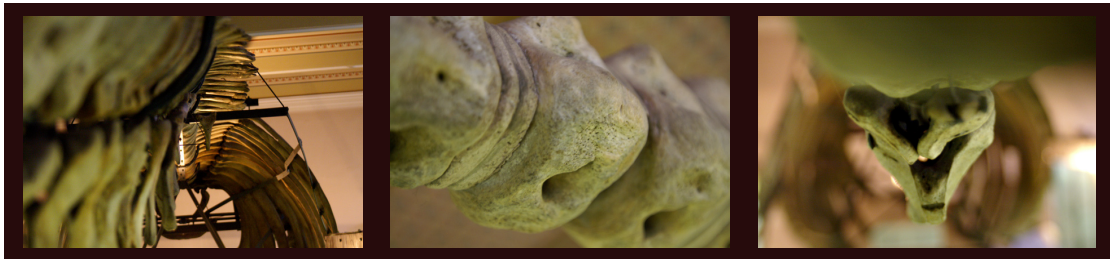
délka: 19-25 m (největší ulovený samec měřil 24,4 m, největší samice 27,3 m)

hmotnost: 45 až 70 tun (samice jsou těžší než samci)

výskyt: ve všech mořích světa, kromě Perského zálivu, Rudého, Baltského a Středozemního moře

žije: jednotlivě či v párech nebo menších rodinách
potrava: živí se planktonem, dospělými koryši a menšími druhy ryb

hmotnost pražské kostry:
4030 kg délka pražské kostry: 22,5 m

Ani se tam nevešla

V Národním muzeu už na plejtváka čekala v místnosti číslo 10 ve druhém patře robustní železná konstrukce, navržená tak, aby unesla váhu 4030 kg.

Znovu sestavit dvacet metrů dlouhý kolos ale nešlo lehce, profesor Frič tím proto pověřil firmu svého bratra. Továrníka F. Perneru zároveň poprosil, aby za 245 zlatých pořídil kostru nedonošeného mláděte, podle které se měl exponát sestavovat.

Kostra stála na konstrukci několik desetiletí. Až při generální rekonstrukci zoologických sbírek v 60. letech byla zavěšena pod strop na traverzu, drženou deseti ocelovými nosníky.

Při té příležitosti musela být o několik ocasních obratlů zkrácena, protože se do místnosti celá nevešla. Tehdy byla také znovu odmaštěna od zbytku tuku, který z ní po celá léta odkapával.

Text: Adam B. Bartoš

Grafika/foto: David Votruba

"Tou měrou, jak zvedá se nová důstojná budova musejní do výše, budí se a roste láska k tomu ústavu, a jest čestnou otázkou celého národa a věrných jeho synů (...), aby pamatovali na sbírky, které ku všeobecnému poučení určené mají zároveň býti důstojny Prahy a země české. Jistá společnost, chtěj vlastenecké této povinnosti dostáti, objednala hned největšího tvora, kostru velryby."

(dobový tisk)

"...dostavilo se vybrané obecnstvo, zástupcové musea a university, i četné dámy. Od té doby putují tisíce a tisíce do průmyslového musea, kde výstava se nalézá, by podívovaly se mořskému obru, který na souši vůbec a v Praze zvláště jest tak vzácným hostem."

(dobový tisk)

Zpočátku se každý den o kostře konaly přednášky profesora Bauše, který mluvené slovo doplňoval třemi velkými obrazy. Aby se k mohutnému exponátu hodily, měly i ony nepřehlédnutelnou velikost 2,5 x 1,25 metru.

Roku 1893 se plejtvák přestěhoval do právě dostavěného Národního muzea. Ale přesun tak rozsáhlého exponátu byl ještě náročnější než dovézt kosti z Norska.

Smíchovská velrybí továrna

Před konečným umístěním do Národního muzea na Václavském náměstí bylo nutné kostru opět odmastit. Ovšem některé kosti byly tak rozměrné, že nebylo možné sehnat dostatečně velkou nádobu, kde by se vyvařily.

Úkolu se proto ujaly Ringhofferovy závody na Smíchově. K odmaštění použily páru. Puch, který se tehdy linul smíchovskými ulicemi, mnoho Pražanů otravoval a dostatečně naturalisticky jim dával poznat, jaké to je žít vedle přímořské velrybářské továrny.

Zápach byl prý tak velký, že protestovali nejen dělníci v továrně, ale i občané smíchovští.

Čtyřtunový exponát

Pražská kostra velryby je jedinou úplnou kostrou kytovce v celém Česku a jednou z mála na světě. Málokteré muzeum se může pochlubit tak komplexním skeletem, vážícím přes čtyři tony.

"Jsme vnitrozemské muzeum, málo takových něco takového má," řekl iDNES.cz správce sbírky savců pražského Národního muzea Miloš Anděra. "Jedna taková, ale menší, je ve vídeňském muzeu, ta je jediná. O další ve střední Evropě nevím," dodává.

Na druhou stranu připouští, že někteří jeho kolegové nejsou nadšení. Například historici. Devadesát devět procent návštěvníků si totiž po zhlédnutí muzea vybaví právě jen velrybu. Ostatní exponáty tak kostra zastíní. "Ale ono to tak vskutku je," usmívá se pan Anděra.

Kromě pražské kostry, jsou v Česku i dva další neúplné pozůstatky kytovců. Poněkud méně imponantní je spodní čelist velryby grónské v českolipském muzeu. Část velrybí kosti je také vystavena v kostele v Golčově Jeníkově. Jako trofej si ji přinesl do Čech generál Golč během třicetileté války.

